

Binnen de vaste commissie voor Buitenlandse Zaken bestond bij fracties de behoefte de Minister van Buitenlandse Zaken enkele vragen en opmerkingen voor te leggen inzake de geannoteerde agenda van de Raad Buitenlandse Zaken van 18 januari 2016 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1570) en het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van 14 december 2015 (Kamerstuk 21 501-02, nr. 1566).

De voorzitter van de commissie,
Eijssink

De griffier van de commissie,
Van Toor

Algemeen

De leden van de VVD-fractie hebben met belangstelling kennis genomen van de agenda van de Raad Buitenlandse Zaken (RBZ) d.d. 18 januari 2016. Deze leden hebben hierbij nog enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de PvdA-fractie danken de Minister voor de geannoteerde agenda, het verslag van de RBZ van 14 december jl., en voor de bereidheid om op korte termijn dit schriftelijke overleg te houden. Zij hebben enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de PvdA-fractie willen de Minister veel succes wensen tijdens het Nederlandse voorzitterschap. Zij vragen de Minister naar de wijze waarop hij zijn rol tijdens het voorzitterschap wil vormgeven, welke afspraken er zijn gemaakt met HV Mogherini, hoe de Minister voornemens is toch eigen accenten te kunnen zetten en welke dat zijn. Ook vragen zij hoe de Minister er zorg voor zal dragen dat specifieke Nederlandse zorgen of aandachtspunten voldoende scherp ingebracht worden gedurende de periode van het Nederlandse voorzitterschap.

Ook de leden van de SP-fractie hebben een aantal opmerkingen en vragen over de komende Raad Buitenlandse Zaken.

De leden van de CDA-fractie hebben met belangstelling kennis genomen van de geannoteerde agenda. Het gaat om de eerste RBZ in wat nu al een stormachtig jaar lijkt te worden: oplopende spanningen in het Midden-Oosten, escalerende crises en proxy-oorlogen, het veelkoppige monster van terrorisme, grote migratiestromen richting Europa. Er is veel stuurmanskunst nodig, doortastendheid en daadkracht. Voor Nederland in het bijzonder als EU-voorzitter. Het kabinet ziet veiligheid – terecht – als prioriteit tijdens het voorzitterschap. Maar wat doet het zelf? Het versterkt de krijgsmacht van Jordanië, maar laat onze eigen Defensie-uitgaven dalen naar het laagste niveau ooit. Waarom doet het kabinet te weinig en te laat?

De leden van de D66-fractie hebben kennisgenomen van de geannoteerde agenda Raad Buitenlandse Zaken van 18 januari 2016. Graag willen zij de Minister nog enkele vragen voorleggen.

De leden van de ChristenUnie-fractie hebben met belangstelling kennisgenomen van de geannoteerde agenda van de Minister voor de Raad Buitenlandse Zaken van 18 januari. De leden hebben hierover nog enkele vragen en opmerkingen.

De leden van de fractie van GroenLinks hebben een aantal vragen met betrekking tot het overleg dat de Minister gaat voeren binnen de Raad Buitenlandse Zaken.

Syrië/strijd tegen ISIS

De leden van de VVD-fractie merken op dat transitiegesprekken tussen het Syrische regime en oppositiegroepen zijn voorzien op 25 januari aanstaande. Saoedi-Arabië is niet alleen de gastheer maar ook verantwoordelijk voor het zogenoemde *vetting process*. Kan de Minister een laatste stand van zaken geven over dit onderwerp? Is inmiddels duidelijk welke oppositiepartijen welkom zijn en, misschien nog belangrijker, welke niet? Wat zijn precies de criteria op basis waarvan deze keuze uiteindelijk tot stand is gekomen? En kan Saoedi-Arabië die keuze vanuit de huidige positie van het land eigenlijk wel maken? Het vredesproces wordt immers steeds in gevaar gebracht, onder andere door het vermoorden van

sleutelfiguren van verschillende partijen. Zo werd Zahran Alloush, de leider van Jaish al-Islam, rond kerst nog gedood door Russische bombardementen.

De leden van de VVD-fractie hebben een specifieke vraag over de mogelijke gevolgen van de opgelaaide spanningen tussen Iran en Saoedi-Arabië. Beide landen hebben aangegeven nog wel te zullen participeren in de gesprekken over het beëindigen van het conflict in Syrië. Hoe groot acht de Minister de kans dat de spanningen een obstakel zullen vormen in de gesprekken over Syrië? Wat is en wordt precies ondernomen om deze spanningen te temperen?

De leden van de PvdA-fractie constateren met de regering dat op 25 januari de start is voorzien van de door de VN-geleide transitiegesprekken tussen het Syrische regime en de oppositiegroeperingen. Met het Riyad-akkoord tussen oppositiegroepen en unanieme aanname van VNVR-resolutie 2254 zijn belangrijke stappen gezet op het politieke spoor. Tevens delen zij het oordeel van het kabinet dat dit proces nog altijd fragiel is en nog te weinig zichtbaar is op de grond.

De aan het woord zijnde leden maken zich grote zorgen om de vreselijke berichten uit het belegerde Madaya. Zij vragen de Minister om een update van de laatste stand van zaken met betrekking tot de toevoer van voedsel en medicijnen, en hoeveel van dit soort ingesloten gebieden er nog meer zijn in Syrië. Tevens vragen zij de Minister wie de verantwoordelijkheid voor deze mensonterende situaties en of de schattingen van Siege Watch kloppen dat de 42.000 ingesloten inwoners van Madaya onderdeel zijn van een veel grotere groep van meer dan een miljoen mensen die in Syrië in staat van belegering leven, in verreweg de meeste gevallen door troepen van (bondgenoten van) het Assad-regime. In aanvulling hierop vragen zij de Minister of hij dit onder de aandacht van de RBZ wil brengen, of hij wil pleiten voor opheffing van al deze belegeringen, en of hij een mogelijkheid ziet het opheffen van deze belegeringen en het bieden van openingen voor humanitaire hulp onderdeel te maken van de aankomende transitiegesprekken (bijvoorbeeld als vertrouwenwekkende maatregel van het Assad-regime). De leden van de PvdA-fractie vinden het namelijk onacceptabel dat uithongering wordt ingezet als oorlogswapen en dat hier mogelijk meer dan een miljoen Syriërs het slachtoffer van zijn. In dit kader vragen de aan het woord zijnde leden tevens met welke inzet Nederland en de EU zullen deelnemen aan de donorconferentie «Supporting Syria and the region», die op 4 februari a.s. in Londen zal plaatsvinden.

Ook de voortdurende Russische bombardementen op de oppositie in Syrië, waarbij veelvuldig burgerslachtoffers vallen, baren grote zorgen. De leden van de PvdA-fractie vragen de Minister op welke wijze Rusland op deze acties nog openlijk wordt aangesproken, aangezien de indruk zou kunnen ontstaan dat m.n. Amerikanen en Russen elkaars acties in het Syrische luchtruim op dit moment tolereren. De aan het woord zijnde leden vragen tevens een reactie op berichtgeving uit Oost-Syrië (regio Qamishli/Al Hasake) waar naar verluidt Koerdische milities gelieerd aan de PYD aanvallen hebben uitgevoerd op met name christelijke Assyriërs. Zij vrezen uiteraard in de eerste plaats voor de veiligheid van deze kwetsbare minderheid, maar vragen de Minister ook naar zijn inschatting in hoeverre verschillende oppositiegroepen in deze regio in toenemende mate in een onderlinge strijd verwickeld raken, in plaats van gezamenlijk op te trekken tegen ISIS.

Wat betreft de hoog opgelopen spanningen tussen belangrijke regionale spelers Saoedi-Arabië en Iran bestaat terecht de zorg dat dit het politieke proces beïnvloedt en de leden van de PvdA-fractie vragen de Minister om een reflectie hierop. Zij vragen op welke manieren Europa een bijdrage kan en moet leveren aan de-escalatie en herstel van de toenadering tussen de landen, in samenspel met de inspanningen van VN-gezant De Mistura.

Tenslotte delen de leden van de PvdA-fractie hun zorgen over de voortdurende aanslagen op onschuldige burgers door ISIS en andere terroristen. Recent zagen zij een nieuwe aanslag in het toeristisch hart van Istanbul waarbij tien mensen om het leven kwamen en vijftien mensen gewond raakten. En vandaag vond een bloedige aanslag plaats in Jakarta waarbij volgens de laatste berichten zes mensen om het leven zijn gekomen en mogelijk een Nederlandse VN-medewerker zwaar gewond is geraakt. De leden van de PvdA-fractie leven mee met het verdriet van de familie, vrienden en nabestaanden van alle slachtoffers.

De leden van de SP-fractie constateren dat tijdens de Raad Buitenlandse Zaken begin volgende week de nodige aandacht zal zijn voor de ontwikkelingen in Syrië, waar de gruwelijke oorlog onverminderd voortduurt. Enigszins hoopgevend is het politieke proces dat later deze maand onder leiding van de VN van start zou moeten gaan. Het is belangrijk dat alle relevante landen deelnemen aan dit proces. Zeker landen als Saudi-Arabië en Iran, waartussen de spanningen de laatste weken ernstig zijn opgelopen. De leden van de SP-fractie vragen de Minister of hij kan aangeven wat hier de vooruitzichten zijn.

Veel belangrijker nog dan aanwezigheid van Saudi-Arabië en Iran is deelname van Syrische partijen aan het politieke proces, aldus de leden van de SP-fractie. Voorkomen moet worden dat er, net als eind vorig jaar, voor hen geen plaats is. Kan de Minister hierop ingaan? Is het waar dat het Assad-regime heeft toegezegd deel te nemen, maar dat men vooraf een lijst wil zien met oppositiegroepen die aan het proces deel zullen nemen? En is het verder waar dat tot nu toe geen enkele oppositiegroep heeft aangegeven aan het politieke proces deel te zullen nemen? Wat zijn hier de obstakels? Wordt druk uitgeoefend om zo veel partijen als mogelijk aan tafel te krijgen?

De leden van de SP-fractie vragen de Minister verder of hij kan ingaan op de laatste stand van zaken met betrekking tot het opstellen van een lijst van terroristische organisaties die uitgesloten worden van deelname aan politiek overleg in Syrië? Klopt het dat deze onderneming in een impasse is geraakt? Waarom is dat? En hoe kijkt de Minister aan tegen het gegeven dat dergelijke organisaties, denk aan IS en Al Nusra, erg invloedrijk zijn op het slagveld? Hoe wordt voorkomen dat er straks een politiek overleg plaatsvindt met oppositiegroepen die in de werkelijkheid maar weinig in de melk te brokkelen hebben? Voor de goede orde: dit is geen pleidooi om IS of Al Nusra aan de onderhandelingstafel toe te laten.

Kan de Minister verder aangeven of hij het met de leden van de SP-fractie eens is dat gezien hun positie in de burgeroorlog in Syrië het van belang is dat de Koerden in het noorden van het land deelnemen aan het politieke proces? Wat is hier de stand van zaken?

Ook in de strijd tegen ISIS zien de leden van de CDA-fractie grote woorden, maar te weinig daden. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken twitterde naar aanleiding van de bijeenkomst van het Global Counterterrorism Forum: «Terrorisme kent geen grenzen. Gelukkig hebben we vandaag geconcludeerd: onze inzet om er tegen te strijden ook niet». Dat

klinkt goed. Het is ook een goede zaak dat Nederland het forum voorziet. En zich op die manier inzet voor betere samenwerking tussen landen, zoals uitwisseling van inlichtingen. Het is allemaal nodig. Maar niet genoeg. De Minister van Buitenlandse Zaken noemt ISIS een virus, dat zich verspreidt en aanpast. Waarom wil hij het nog steeds niet bij de bron aanpakken?

Op 13 november jl. vonden de aanslagen in Parijs plaats. Daarna deed Frankrijk een beroep op de EU-bijstandsclausule. We zijn nu twee maanden verder en het enige dat Nederland gedaan heeft is militairen terugtrekken – uit Mali! Nederland is in oorlog met ISIS, riep de premier en zo beaamde ook de Minister van Buitenlandse Zaken. Het VK handelt. Duitsland handelt. Nederland blijft aarzelen. Nu al twee maanden lang na Bataclan. Al bijna anderhalf jaar na aanvang van de strijd tegen ISIS. Ook de VS doen officieel een beroep op Nederland. Wanneer schaaft de Minister van Buitenlandse Zaken zich achter de Minister van Defensie, die wel oproept tot daadkracht? Wat vond de Minister van het gestrekte been waarmee PvdA-fractievoorzitter Samsom in ging op de besluitvorming door het kabinet? Terwijl de inkt van de notificatiebrief nog niet droog was zegt een coalitiefractie gewoon: nee tegen Syrië. Het lijkt wat de leden van de CDA-fractie betreft wel alsof de PvdA uit is op een nieuw «Uruzgan».

Alle opties liggen op tafel, stelde de Minister van Defensie. Is dat ook voor de Minister van Buitenlandse Zaken het geval? Waarom geeft het kabinet wel politieke steun aan het optreden van bondgenoten tegen ISIS in Syrië, maar geeft het, als het aankomt op eigen inzet, niet thuis? Omdat het «niet effectief» zou zijn? Wat is het politieke oordeel van de Minister van Buitenlandse Zaken over de effectiviteit van het optreden van de anti-ISIS coalitie in Syrië?

De leden van de CDA-fractie willen ook een reactie van de Minister op de berichtgeving (http://www.volkskrant.nl/buitenland/frankrijk-plant-militaire-bijeenkomst-over-is-a4224403/?utm_source=twitter&utm_medium=social&utm_content=free&utm_campaign=shared%20content&hash=6b2b6f889d02afde977d298e2294bd1acd4cd284) dat er volgende week een bijeenkomst van de anti-ISIS coalitie plaatsvindt in Parijs. Aldaar zou besproken worden hoe de anti-ISIS coalitie de strijd tegen kunnen opvoeren. Volgens de Minister van Defensie van Frankrijk zouden de terroristen zich in Irak «overduidelijk aan het terugtrekken» zijn. Klopt deze uitspraak en zo ja, deelt het kabinet deze opvatting? Komt het zwaartepunt nog meer te liggen in Syrië dan nu al het geval is? Zal Nederland op ministerieel niveau aanwezig zijn op de bijeenkomst?

De leden van de CDA-fractie willen snel helderheid kabinet over wel of geen luchtaanvallen in Syrië. De klok tikt door. Eind juni houdt de missie van de F-16's sowieso op. Geen besluit is ook een besluit. Vindt de Minister niets doen dan wel een effectieve bijdrage?

De leden van de CDA-fractie maken zich grote zorgen over de zeer hoog oplopende spanningen tussen Saoedi-Arabië en Iran. Hopelijk leidt dit niet tot te grote negatieve gevolgen voor het Wenenproces. Ook als dit wel het geval is mag dit geen reden zijn om niets te doen tegen ISIS in Syrië.

De situatie in Syrië blijft onverminderd dramatisch. De leden van de CDA-fractie zijn opgelucht dat nu hulpkonvooien de belegerde stad Madaya bereiken. Uithongering is afschuwelijk, een oorlogsmisdaad.

De leden van de D66-fractie maken zich ernstige zorgen over de tactiek van uithongering die regelmatig wordt gebruikt in Syrië. De voltallige Tweede Kamer heeft vorige week vragen gesteld over het lot van de

bevolking in Madaya. Deze mensen zijn namelijk letterlijk tot op het bot uitgehongerd. De genoemde leden vinden dat afgrijselijk. Zij zijn dan ook zeer verheugd dat er nu eindelijk noodhulp is gekomen voor de inwoners van Madaya. De genoemde leden wijzen er wel op dat het niet bij deze eenmalige noodhulp moet blijven. Het kan natuurlijk niet zo zijn dat deze mensen eenmalig hulp krijgen, en dat we over een maand, of drie maanden, weer dezelfde beelden zien. De genoemde leden vragen de Minister daarom op welke wijze hij zich er voor gaat inzetten dat humanitaire toegang, inclusief noodhulp, structureel van aard wordt. Kan de Minister ook aangeven of hij met de leden van de D66-fractie eens is dat het bieden van zulke hulp altijd mogelijk moet zijn, gezien het humanitair internationaal recht?

Voorts wijzen de leden van de D66-fractie er op dat uit gegevens van een Nederlandse en een Syrische NGO blijkt dat er ruim één miljoen mensen in Syrië zijn belegerd. Het overgrote merendeel van deze belegeringen vindt plaats door het regime-Assad. De genoemde leden vinden dit zeer zorgwekkende feiten. Zij vragen de Minister daarom toe te lichten op welke wijze hij zich er voor gaat inzetten dat de tactiek van belegering zo min mogelijk wordt toegepast. En is hij ook bereid, samen met de coalitiepartners, er voor te zorgen dat er zo min mogelijk sprake is van afgrijselijke uithongering zoals we zagen in Madaya. Is hij bereid zich er voor in te zetten dat er vanuit de EU een scherpe veroordeling komt van deze uithongeringstactiek? En kan hij zich tevens inzetten dat de EU de strijdende partijen oproept te stoppen met zulke belegeringen?

De leden van de D66-fractie merken op dat op 25 januari de VN-geleide transitiegesprekken tussen regime en oppositiegroepen starten. De genoemde leden zijn benieuwd of (de start van) deze transitiegesprekken een noodzakelijke voorwaarde zijn voor het besluit van de Nederlandse regering over eventuele bombardementen in Syrië? Moeten deze transitiegesprekken de aanzet zijn tot een politieke oplossing van het conflict? Tevens zijn de genoemde leden benieuwd of daar ook expliciet zal worden besproken wat de rol van Assad zal zijn in het toekomstige Syrië?

De leden van de D66-fractie vinden het een goed signaal dat de Nederlandse regering helder heeft verwoord dat Assad geen onderdeel van de oplossing is. Ook de woorden van de Minister van Buitenlandse Zaken dat het «moreel verwerpelijk» is om Assad langer in het zadel te houden worden door de leden van de D66-fractie onderstreept. De Minister geeft daarmee immers helder aan dat hij absoluut geen voorstander is van samenwerking met brute, wrede dictators. De genoemde leden zijn wel benieuwd op welke wijze de Minister deze woorden gaat omzetten in daden. Op welke wijze gaat hij deze boodschap in de Raad verkondigen? En kan de Minister ook toelichten welke landen het met hem eens zijn? Is het mogelijk om in de Raad te bespreken dat de EU een eensgezind geluid laat horen over de positie van Assad, namelijk dat deze zo snel mogelijk weg moet. En op welke wijze apprecieert de Minister de inschatting van de president van de Verenigde Staten dat Assad tot maart 2017 kan aanblijven?

Ook willen de leden van de D66-fractie nogmaals wijzen op de Russische bombardementen. Ook daar hebben deze leden vragen over gesteld. In de antwoorden op die vragen geeft de Minister te kennen aandacht te vragen voor deze bombardementen. Zou de Minister kunnen specificeren wat hij hiermee bedoelt? En kan de Minister zich inzetten om namens de Raad tot een scherpe veroordeling te komen van die Russische bombardementen van onschuldige burgers? Is de Minister tevens bereid om in de Raad te

bepreiten dat de EU een onafhankelijk onderzoek wil naar deze bombardementen?

Ook de leden van de ChristenUnie-fractie zijn zeer bezorgd over het humanitaire drama in Madaya, veroorzaakt door de belegering van het Syrische leger en haar bondgenoot Hezbollah. Zij juichen het toe dat er eindelijk hulpgoederen worden toegelaten. Is er nu inmiddels sprake ongehinderde toegang van hulpgoederen naar Madaya? Welke maatregelen worden er nu ondernomen door de internationale gemeenschap actief in Syrië om dergelijke drama's te voorkomen en te beperken? Deze leden vernemen graag van de Minister hoeveel andere steden in Syrië momenteel worden belegerd waardoor mogelijk ook elders een acute humanitaire noodsituatie kan ontstaan.

De leden van de ChristenUnie-fractie zijn gematigd positief over het feit dat de VN-geleide transitiegesprekken nog altijd doorgang lijken te vinden. Samen met de Minister zijn deze leden echter bezorgd over de recente escalatie tussen Saoedi-Arabië en Iran. Deze leden steunen dan ook de oproep van het kabinet om in te zetten op de-escalatie zodat het politieke proces, hoe kwetsbaar ook, doorgang kan vinden. Ook van belang voor dit proces, is de vraag in hoeverre minderheden vertegenwoordigd zullen zijn bij deze gesprekken. Kan de Minister dan ook aangeven of, en in hoeverre, minderheden zoals de christenen en de Koerden aan deze gesprekken zullen deelnemen? Wanneer dit niet het geval is, is de Minister dan bereid zich hiervoor in te zetten? De bombardementen van Rusland op de Free Syrian Army vormen ook een aanzienlijke bedreiging van dit prille proces. Is de Minister dan ook bereid om binnen de Raad steun te verwerven voor het standpunt dat de druk op Rusland verhoogd moet worden? Hoe gaat hij hier concreet invulling aan geven?

De leden van de fractie van GroenLinks zijn van mening dat de beelden uit Madaya en andere plaatsen in Syrië tonen dat uithongering onderdeel is van de oorlog in Syrië. De mensen in Madaya zijn voorlopig van eten voorzien. Deze leden vragen de Minister of Nederland bereid en in staat is om in dergelijke situaties mensen te helpen die slachtoffer dreigen te worden van dergelijke oorlogsmisdaden. Is het verlenen van humanitaire hulp door middel van voedseldroppings een optie die binnen de coalitie overwogen wordt?

Irak

De vicepremier en de Minister van Defensie zijn onlangs teruggekeerd van een werkbezoek naar Irak. Tegelijkertijd hebben zij aangegeven dat een kabinetsbesluit over een verbreding van het mandaat in de strijd tegen ISIS nog altijd op zich laat wachten. De leden van de ChristenUnie-fractie vragen de Minister aan te geven waarom een besluit hierover nog altijd niet is genomen. Ook vragen deze leden de Minister aan te geven welke mogelijkheden er zijn om de Koerden die in Syrië zeer effectief zijn gebleken in de strijd tegen ISIS te intensiveren.

De leden van de ChristenUnie-fractie constateren dat ook de tekorten aan voedsel en hulpgoederen in Irak enorm zijn. Op veel plaatsen dreigt een humanitaire ramp, of is hier al inmiddels sprake van. Irak kent 3,2 miljoen ontheemden. Onlangs is een amendement en een aantal moties aangenomen over noodhulp in het Midden-Oosten, waardoor er € 1 miljoen extra is vrijgemaakt voor het Dutch Relief Fund voor ontheemden in Irak. Kan de Minister aangeven of dit geld inmiddels al is toegekend? Kan de Minister bovendien aangeven hoe het staat met de uitvoering van de motie die verzoekt om binnen de EU aan te dringen op oplossingen voor

tekorten aan humanitaire hulp bij het WFP en per direct en vanaf januari 2016 met aanvullende middelen te komen?

Jordanië

De leden van de D66-fractie zijn positief over de bereidwilligheid van Jordanië om grote aantallen vluchtelingen op te nemen sinds het begin van het uitbreken van de Syrië-crisis. De genoemde leden wijzen er wel op dat er grote groepen vluchtelingen zijn gestrand aan de grens tussen Syrië en Jordanië, die daar veelal in erbarmelijke omstandigheden leven. Graag zouden de genoemde leden zien dat deze problematiek ook wordt besproken met de Jordaanse Minister van Buitenlandse Zaken, en dat dit onderdeel wordt van de «gezamenlijke, geïntegreerde agenda». Kan de Minister dit toezeggen, zo vragen deze leden.

De leden van de fractie van GroenLinks vinden het een goede zaak dat de Raad dit keer over en met Jordanië spreekt over vluchtelingen. Welke vorm zal de samenwerking met Jordanië krijgen? Waarom heeft de regering nog geen geld gegeven aan de vluchtelingenfondsen die in het leven zijn geroepen? Volgens het overzicht van de Europese Commissie blijft Nederland steken op 17 miljoen euro voor alle potjes bij elkaar sinds vorige zomer. Klopt dit cijfer? Zo nee, wat doet de Minister om dit te corrigeren? Hoe is het mogelijk dat Nederland zo weinig bijdraagt? Ook willen deze leden van de Minister weten waarom de honderd beschikbare hervestigingsplaatsen nog steeds niet gevuld zijn, terwijl Finland bijvoorbeeld al meer dan honderd vluchtelingen heeft gehervestigd. De eenzijdige nadruk op het niet doorreizen naar Europa in de Turkije-deal leidt tot schendingen van de rechten van oorlogsvluchtelingen. Hoe voorkomt de Minister dat de samenwerking met Jordanië dezelfde kant op gaat?

Midden-Oosten Vredesproces (MOVP)

De leden van de VVD-fractie lazen in Elsevier van afgelopen week (<http://www.elsevier.nl/Buitenland/achtergrond/2016/1/Gaza-Hamas-herbouwt-wel-tunnelstelsel-niet-de-verwoeste-huizen-2745025W/>), dat Hamas bewust de herbouw van in de laatste oorlog verwoeste huizen belemmert door geen vergunningen af te geven, terwijl in de laatste maanden wel grote hoeveelheden geld, tijd en materiaal zijn gestoken in de bouw van nieuwe tunnels. Tegelijkertijd laat Israël steeds meer export toe. Kan de Minister deze berichten bevestigen? En is hij het met de leden van de VVD-fractie eens dat hier sprake is van een ontoelaatbare situatie? Wat kan Nederland, naast de inzet voor het stimuleren van export, betekenen om de wederopbouw van Gaza en de medewerking van het lokale bestuur ook daadwerkelijk van de grond te krijgen? Hoe is de Minister van plan zich hiervoor in te zetten?

De leden van de PvdA-fractie delen de zorgen van het kabinet over het voortdurende geweld in Israël en de Palestijnse Gebieden alsmede de veroordeling van geweld tegen onschuldige burgers. Dit voedt verdere radicalisering aan beide zijden. Zo zagen zij deze week berichten van vermoedelijke brandstichting bij het kantoor van Israëlische mensenrechtenorganisatie B'Tselem. Als de berichtgeving klopt dan zou dit een nieuwe fase van intimidatie van maatschappelijke organisaties betekenen, na een periode van zowel toenemende Israëlische druk op EU-lidstaten te stoppen met de financiering van ngo's die opkomen voor de rechten van Palestijnen, als toenemende tegenwerking van dit soort mensenrechtenorganisaties in Israël zelf. De aan het woord zijnde leden vragen de Minister om een reactie op deze recente berichten en of hij hun zorgen hieromtrent deelt. Juist ook vanwege de steeds verdergaande radicalisering aan beide

kanten van het conflict vinden zij net als de Minister een intensieve betrokkenheid van de EU bij het MOVP essentieel. Daarom zijn de leden teleurgesteld in het uitblijven van de al zo lang beloofde Europese strategie om meer proactief betrokken te zijn bij en meer druk te zetten op beide partijen voor het hervatten van de vredesbesprekingen. De leden van de PvdA-fractie vragen de Minister daarom om een reactie op het uitblijven van die strategie en of hij bereid is om in Europees verband wederom op te roepen deze strategie zo snel mogelijk af te ronden. In dit kader baart ook het aftreden van de Speciale VN-gezant voor de mensenrechtensituatie in de bezette Palestijnse gebieden (Makarim Wibisono) de leden van de PvdA-fractie zorgen. Zij hebben hierover deze week reeds schriftelijke vragen ingediend.

Wat betreft de hoogopgelopen spanningen in Israël/Palestina willen de leden van de SP-fractie terugkomen op antwoorden op schriftelijke vragen die eerder zijn gesteld, over buitengerechtelijke executies. De Minister wekt in de beantwoording de indruk dat Amnesty International nog zou twijfelen of Israël een aantal Palestijnen buitengerechtelijk heeft geëxecuteerd en dat hiernaar verder onderzoek wordt gedaan. Dat lijkt niet te kloppen. Amnesty International heeft sterke aanwijzingen dat sprake is geweest van buitengerechtelijke executies en stelt juist dat Israël, als verantwoordelijke staat, dit dient te onderzoeken en verantwoordelijken dient te berechten. Is de Minister alsnog bereid hier, in navolging van Zweden, bij Israël op aan te dringen?

De leden van de CDA-fractie maken zich ook zorgen over het Israëlisch-Palestijns conflict. Israël wordt al maandenlang getroffen door een golf van terreur. Ook ISIS bedreigt het land nu openlijk. Israël heeft het recht zichzelf te verdedigen. Mits proportioneel, met inachtneming van het internationaal recht. Er zijn berichten over mogelijk buitenproportioneel handelen tegen Palestijnen. Amnesty heeft gewezen op incidenten. Ook zijn er berichten dat internationale en Israëlische NGO's aan beperkingen zouden worden onderworpen. Zo zou een organisatie als Breaking the Silence niet meer welkom zijn op scholen. Klopt dit? Wat vindt de Minister daarvan?

De leden van de CDA-fractie pleiten al langer voor een grotere rol van de EU in het MOVP. Nu lijkt de EU een deuk op te lopen in de relatie met Israël vanwege de etikettering. Kan de Minister aangeven wat de gevolgen zijn voor de «leverage» van de EU? Duidelijk is dat de kwestie van etikettering gevoelig ligt. Desondanks was Nederland er als de kippen bij om bijna direct na de mededeling van de Europese Commissie de etiketteringsrichtlijn te implementeren. Waarom heeft het kabinet dit zo snel gedaan, terwijl landen als Duitsland, Griekenland en Hongarije zich nog aan te beraden zijn?

Coalitiefractie VVD pleitte bij de begroting nog voor «gelijke monniken, gelijke kappen» als het gaat om de etikettering van producten uit andere conflictgebieden, en voor vrijheid van lidstaten bij de implementatie van de richtlijn. Maar het kabinet bleek een dag daarvoor al – dus vóór het begrotingsdebat – overgegaan te zijn tot implementatie. Klopt het dat Nederland het eerste EU-land is dat tot implementatie is overgegaan na de interpretatieve mededeling van de Europese Commissie? Waarom is de Kamer pas achteraf geïnformeerd en niet vooraf, over een gevoelige kwestie, die verder strekt dan consumentenvoorlichting en primair een buitenlands politieke kwestie is? Wat de leden van de CDA-fractie betreft verdient dit geen schoonheidsprijs. Kan de Minister aangeven hoe Israël gereageerd heeft?

De leden van de CDA-fractie hebben behoefte aan uitgebreidere informatie over het MOVP en ontvangen graag een uitgebreide brief over de ontwikkelingen in Israël en de Palestijnse Gebieden.

De leden van de ChristenUnie-fractie erkennen met het kabinet dat uitspraken en stappen die verdere polarisatie in de hand werken en een twee-statenoplossing ondermijnen, vermeden moeten worden. Zij vragen de Minister dan ook om aan te geven of de berichten kloppen dat Nederland het enige land is wat actief werk maakt van het etiketteren van producten. Kan de Minister een overzicht verschaffen van hoe de Europese lidstaten tot nu toe hebben ondernomen in de etiketteringskwestie?

De leden van de fractie van GroenLinks vinden ook de situatie in Israël en Palestina weinig bemoedigend. De nieuwe golf van geweld heeft al aan zeker vijftientig Israëli's en 150 Palestijnen het leven gekost. Beide zijden weigeren zich uit te spreken voor de-escalatie. Er is een groeiende vijandigheid tegenover mensen en organisaties die zich voor vrede en verzoening uitspreken. Mensenrechtenorganisaties komen in het beklagdenbankje met een nieuw wetsvoorstel dat hun financiering aan banden legt. De VS hebben hiertegen geprotesteerd. Wil de Minister zich er voor inzetten dat de EU aandringt op intrekken van het wetsvoorstel?

Na het inzetten van «speciale maatregelen», oftewel marteling, tegen Palestijnse verdachten, worden nu ook joodse terrorismeverdachten in Israël hieraan blootgesteld. Brengt de EU dit ter sprake in de dialoog met Israël? Welke gevolgen heeft dit? De Zweedse Minister van Buitenlandse Zaken Margot Wallström heeft opgeroepen tot een onafhankelijk onderzoek naar de beschuldiging dat Israël op buitengerechtelijke manier mensen ombrengt in de strijd met Palestijnen. Is de Minister het met de leden van de fractie van GroenLinks eens dat deze ernstige beschuldiging een onderzoek rechtvaardigt? Zal de Minister zijn Zweedse collega in de Raad steunen? Is de Minister bereid om zich in te zetten voor een eensgezind protest van de EU tegen de woedende, weinig inhoudelijke reactie van de Israëlische regering?

Oekraïne

Graag krijgen de leden van de VVD-fractie een aantal zaken betreffende Oekraïne bevestigd van de Minister. Ten eerste de visumliberalisatie. Kan de Minister aangeven wat de laatste stand van zaken is van de gesprekken tussen de Europese Commissie en Oekraïne over visumliberalisatie? En kan de Minister bevestigen dat dit traject losstaat van het associatieakkoord met Oekraïne?

Over de steunpakketten van de EU (11 miljard) en zelfs het IMF (12,2 miljard) aan Oekraïne lijken ook misverstanden te bestaan. Kan de Minister ondubbelzinnig bevestigen dat deze pakketten geen onderdeel uitmaken van het associatieakkoord?

En tenslotte horen de leden van de VVD-fractie graag nog een keer onomwonden van de Minister dat het associatieakkoord met Oekraïne geen opmaat is voor lidmaatschap van de Europese Unie. Dit is een hardnekkig gerucht en het is belangrijk dat de discussie over het associatieakkoord zuiver wordt gevoerd. Kan de Minister hier duidelijkheid over geven?

De leden van de PvdA-fractie delen de opvatting van het kabinet dat de huidige Oekraïense regering heeft laten zien de economische en politieke hervormingen serieus ter hand te nemen en delen eveneens de

kabinetsinzet om hier druk op te blijven zetten. Corruptiebestrijding en versterking van de democratische rechtsstaat zijn essentieel voor de stabilisatie van Oekraïne en daarmee voor de Europese veiligheid en welvaart. Vandaar ook steunen zij het Associatieakkoord tussen de EU en Oekraïne.

Ook vinden de leden van de PvdA-fractie het goed dat de sancties tegen Rusland in de Europese Raad van december met een half jaar zijn verlengd. Wel lazen zij dat daar een stevige discussie over met name de Nord Stream 2 (NS2) pijplijn aan voorafging. Dat was niet verrassend want de aangenomen motie-Servaes/Jan Vos (Kamerstuk 34 300 V, nr. 27) riep de regering al op in gesprek te treden met de Europese Commissie en EU-lidstaten die stelling nemen tegen NS2. Des te opvallender was de uitspraak van de Italiaanse premier Renzi in de Financial Times dat Nederland de uitbreiding van NS2 juist heeft verdedigd toen de Italiaanse premier en anderen bezwaren tegen de uitbreiding deelden in de Europese Raad. Die begrijpelijke bezwaren zijn dat de pijplijn in strijd is met gemeenschappelijke EU-doelen, de Europese energieafhankelijkheid van Rusland wordt vergroot en Oekraïne feitelijk buitenspel wordt gezet. De leden van de PvdA-fractie vragen de Minister hoe de discussie in de Europese Raad precies is verlopen en of de weergave van premier Renzi klopt. Zij vragen tevens hoe de regering uitvoering heeft gegeven aan de aangenomen motie-Servaes/Jan Vos en wanneer de Kamer de in de motie gevraagde informatie over de gesprekken met de Commissie en andere lidstaten over hun bezwaren kan verwachten.

De leden van de SP-fractie hebben twee punten aangaande Oekraïne. Allereerst de uitspraken van de voorzitter van de Europese Commissie, Jean-Claude Juncker. In een interview met de krant zei hij afgelopen weekend dat een Nederlands nee tijdens het Oekraïne-referendum op 6 april de deur kan openen naar een grote continentale crisis. Dat is nogal wat. Het doet denken aan onheilspellende uitlatingen tijdens een eerder referendum, over de EU-grondwet in 2005, toen een nee zou leiden tot niets minder dan oorlog. In Nederland zou het licht uitgaan. Kan de Minister aangeven hoe hij heeft gereageerd op de belachelijke uitlatingen van Juncker?

Ten tweede: de vorige maand in Oekraïne aangenomen wet waardoor de Communistische Partij in het land is verboden. Hierop kwam terecht stevige kritiek van de kant van mensenrechtenorganisaties. Kan de Minister aangeven of hij het met de leden van de SP-fractie eens is dat dergelijke wetgeving haaks staat op fundamentele vrijheden? Is hierover in EU-verband kritiek geuit op Oekraïne?

De leden van de D66-fractie vinden het een zeer goed signaal dat de sancties op Rusland steeds worden verlengd. De Minsk-akkoorden zijn namelijk nog steeds niet volledig uitgevoerd. De genoemde leden constateren dat er zelfs geen streefdatum ligt, laat staan een deadline, voor wanneer die akkoorden volledig moeten zijn geïmplementeerd. De genoemde leden zijn van mening dat Rusland niet eindeloos de tijd kan worden gegeven om te voldoen aan de gemaakte afspraken. In plaats daarvan moet de druk er op worden gehouden en worden toegewerkt naar een oplossing op een zo kort mogelijke termijn. De genoemde leden vragen de Minister daarom zich in de Raad er voor in te zetten dat er wel weer een streefdatum komt voor volledige implementatie van deze akkoorden. Zij horen graag of de Minister daartoe bereid is.

De leden van de fractie van GroenLinks danken de Minister voor het bemoedigende bericht over de hervormingen in Oekraïne. Wat zijn de belemmeringen om de hulp aan Oekraïne beter te coördineren en

structureren? De Minister schrijft dat Oekraïne het volledige eigenaarschap over het hervormingsproces moet behouden. Is hier discussie over binnen de Raad?

Saoedi-Arabië

De leden van de VVD-fractie constateren dat naast de executie van de sjiitische geestelijke Nimr al-Nimr momenteel nog een aantal ter door veroordeelde sjiieten vastzitten in Saoedi-Arabië, onder anderen de neef van Nimr al-Nimr, Ali al-Nimr, die ter dood werd veroordeeld toen hij nog minderjarig was. Wat is bekend over het lot van deze personen? Wat is de stand van zaken ten aanzien van het executeren van minderjarigen door Saoedi-Arabië? Wat doet Nederland concreet om te proberen Saoedi-Arabië over te halen om dergelijke executies in het bijzonder tegen te houden?

Volgens de leden van de VVD-fractie moet de inzet zijn: zoveel mogelijk uit de bilaterale relatie, multilaterale relaties en stille diplomatie halen. Dat hielp het lot van Hamza Kashgari, waar de woordvoerder van de VVD-fractie nog mondelinge vragen over stelde, en helpt in de toekomst ook het voorkomen van executies. Deze leden vernemen graag nogmaals wat Nederland, ook vooral als huidig lid van de Mensenrechtenraad, doet om een nieuwe serie executies te voorkomen.

De leden van PvdA-fractie constateren dat executie van bijna vijftig mensen in Saoedi-Arabië, waaronder de sjiitische geestelijk leider Nimr al-Nimr, terecht leidde tot een stortvloed aan kritiek op het regime onder leiding van Koning Salman. Zij delen deze kritiek en spreken hun afkeer hiervan uit. Zij vinden het goed dat zowel de Minister als de EU de executies scherp veroordeeld hebben.

Desalniettemin maken de leden van de PvdA-fractie zich grote zorgen om het feit dat de Saoedi-Arabisch autoriteiten zowel de interne repressie van burgerlijke vrijheden van vrouwen, minderheden en mensenrechten-activisten als de intimidatie en executies van critici van het regime en steeds verder opvoert. In dit kader delen zij ook de zorgen die velen uitspreken over wapenleveranties van EU-lidstaten aan Saoedi-Arabië. Zij vragen de Minister daarom of hij bereid is in de Raad krachtig op te roepen geen vergunningen te verlenen voor wapenexport naar Saoedi-Arabië als ook maar het minste vermoeden bestaat dat een transactie strijdig is met de Europese criteria zoals vastgelegd in het gezamenlijke Europese standpunt inzake wapenexport. Deze betreffen onder andere het risico op mensenrechtenschendingen (criterium 2), het vergroten van spanningen of gewapende conflicten (criterium 3), en het aantasten van vrede en veiligheid in de regio (criterium 4). Dit sluit goed aan bij het voorstel voor een «right to challenge» inzake betwiste exportbesluiten van andere lidstaten, zoals bepleit in de initiatiefnota «wapens en principes» van PvdA en D66. Tevens vragen de leden van de PvdA-fractie de Minister of hij nog steeds uitvoering geeft aan de aangenomen motie El-Fassed (Kamerstuk 22 054, nr.172) waarin de Tweede Kamer de regering verzoekt vanwege het risico op mensenrechtenschendingen door het Saoedi-Arabisch regime «geen vergunningen meer te verlenen voor uitvoer en doorvoer van wapens naar Saoedi-Arabië, zolang dit land geen betekenisvolle structurele hervormingen doorvoert».

De leden van de CDA-fractie delen de opvatting van collega's Van Bommel en Sjoerdsma over een wapenembargo tegen Saoedi-Arabië. En vinden het onbegrijpelijk dat het kabinet wapens blijft leveren aan een regime dat massa-executies uitvoert, jihadistische steunt en Jemen plat bombardeert.

De leden van de D66-fractie zijn van mening dat een oplossing voor Syrië pas duurzaam zal zijn als die oplossing ook in de regio wordt gedragen. Vanuit die gedachte participeren ook Iran en Saoedi-Arabië in het politieke proces. Tussen deze twee landen is echter veel spanning, zoals ook de regering opmerkt in de geannoteerde agenda. Die spanning is bovendien sterk toegenomen als gevolg van de massa-executie door Saoedi-Arabië, onder wie een sjiiitische geestelijke leider. De leden van de D66-fractie zijn van mening dat dergelijke acties uitgevoerd door Saoedi-Arabië van een ferm antwoord moeten worden voorzien. Dat kan door een harde veroordeling, zowel nationaal als internationaal. Dat zal het signaal afgeven dat Nederland, en de EU, dergelijke executies nooit rechtvaardig vinden. De genoemde leden vinden dus dat de Nederlandse regering luid en duidelijk protest moet laten horen, onze waarden moet verdedigen, en zich scherp moet afzetten. Niet alleen in Saoedi-Arabië zelf worden namelijk allerlei gruwelijk daden gepleegd door het regime. Vanuit Saoedi-Arabië wordt het wahabisme verspreid, een fundamentalistische conservatieve stroming binnen de Islam. Ook worden talloze onschuldige burgers gebombardeerd door Saoedi-Arabië in de oorlog in Jemen, onder andere met gebruik van clusterprojectielen. Kan de Minister helder aangeven wanneer de uitkomsten van het onderzoek naar de inzet van eventueel door Nederland geëxporteerd militair materieel in de oorlog in Jemen kunnen worden verwacht?

De leden van de D66-fractie hebben al eerder voorgesteld de wapenhandel met Saoedi-Arabië te stoppen. De leden horen graag van de Minister of hij dit standpunt wil overnemen. Kan de Minister tevens expliciet ingaan op de vraag of hij het er mee eens is dat de strijd tegen IS en andere terreurorganisaties niet kan worden gewonnen als er niets wordt gedaan tegen landen die deze terreur ideologisch aanwakkeren. De genoemde leden zouden het zeer wijs vinden als deze Minister het standpunt van een wapenembargo op Saoedi-Arabië uitdraagt en bepleit in de Raad en zijn Europese collega's daarvan probeert te overtuigen. De genoemde leden willen er daarbij graag op wijzen dat de Minister niet noodzakelijk alleen staat op dit punt. Ook in België is er discussie over de wapenexport naar Saoedi-Arabië en wordt gewezen op de onwenselijkheid hiervan. Evenzo was er in het Verenigd Koninkrijk al in november 2015 sprake van een eventueel wapenembargo op Saoedi-Arabië. Bovendien wordt er in het Verenigd Koninkrijk op dit moment uitgezocht of het leveren van wapens aan Saoedi-Arabië geoorloofd is, gezien het toenemende bewijs dat Saoedi-Arabië in de oorlog in Jemen het humanitair internationaal recht overtreedt (<https://www.leighday.co.uk/News/News-2016/January-2016/Letter-before-action-sent-as-threat-of-legal-action>). Met al het aanzien en krediet dat Nederland nu heeft als tijdelijk voorzitter van de EU kan de Minister waarschijnlijk flinke invloed uitoefenen. Het zou een goede zaak zijn als hij deze invloed aanwendt voor een scherpe veroordeling vanuit de EU van de gruweldaden door Saoedi-Arabië, gepaard gaande met een wapenembargo.

De leden van de ChristenUnie-fractie steunen de oproep van verschillende collega's om te komen tot een wapenembargo tegen Saoedi-Arabië. De stille diplomatie heeft niet tot enig wezenlijk resultaat geleid waardoor dergelijke acties nu nodig zijn. Deze leden hebben eerder verschillende keren gepleit om vanuit de overheid geen handelsmissies meer te faciliteren naar landen zoals Saoedi-Arabië. Zij vragen de Minister of het kabinet hier inmiddels wel toe bereid is.

De leden van de fractie van GroenLinks constateren dat het vredesproces in Syrië wordt geplaagd door een nieuwe tegenslag. De executie van de sjiiitische geestelijke Nimr Al-Nimr heeft geleid tot een stevige botsing tussen Iran en Saoedi-Arabië. Hoe beoordeelt de Minister de executie en

vervolgstappen van Saoedi-Arabië? Hoe beoordeelt de Minister het doelbewust bombarderen van een ziekenhuis in Jemen door Saoedi-Arabië? Hoe beoordeelt de Minister de aanhoudende inzet van clustermunities door de Saoedi's in Jemen?

De Saoedi's besteden nu al een kwart van hun BNP aan defensie en veiligheid en dit percentage zal waarschijnlijk groeien. De Kamer heeft in 2011 een motie van GroenLinks-Kamerlid El-Fassed aangenomen om geen wapenexport naar Saoedi-Arabië meer toe te staan. Terecht hebben Kamerleden dit punt weer opgepakt. De Minister wil hier geen principebesluit over nemen. De leden van GroenLinks vragen hem dit te heroverwegen. Als zij het goed begrijpen is de Minister bang zo zijn invloed op de Saoedi's kwijt te raken. Wat heeft de Minister gedaan met zijn invloed om de roekeloze buitenlandpolitiek van de Saoedi's te beteugelen? Wat is het antwoord van de EU? Komt dit onderwerp ter sprake tijdens de Raadsvergadering?

Iran

Sinds de laatste keer dat Minister en Kamer over Iran spraken is er het nodige gebeurd. Graag leggen de leden van de VVD-fractie de Minister hierover een aantal vragen voor.

De eerste vraag gaat over het lanceren van ballistische raketten door Iran. Het gaat hier over raketten die geschikt kunnen worden gemaakt voor het lanceren van nucleaire ladingen. In oktober lanceerde Iran een ballistische raket en in november nog een keer. Het Kamerlid Ten Broeke heeft over beide gebeurtenissen schriftelijke vragen gesteld. De laatste zijn vanochtend beantwoord. Belangrijk is het nemen van maatregelen tegen deze lanceringen, die een schending zijn van VN-Veilighedsraadresoluties. De Amerikanen kondigden eerst aan tot sancties over te gaan, maar trokken dit later weer in en zeggen nu meer tijd nodig te hebben. Het lijkt erop dat Iran behoorlijk wat ruimte krijgt geboden om afspraken te schenden. Eigenlijk blijkt de angst om op te treden ook uit de antwoorden op de vragen, die de Kamer vanochtend ontving. Alles om de nucleaire deal maar niet in het gevaar te brengen. Maar als er een land is dat de deal in gevaar brengt met dit roekeloze gedrag, dan is het Iran en alleen Iran.

Het uitblijven van een krachtige en eenduidige reactie baart de leden van de VVD-fractie zorgen, juist omdat het hier om de veiligheid van Europa en haar bondgenoten gaat. Van de Minister horen deze leden dan ook graag hoe de vork hier precies in de steel zit. Is de Minister met de leden van de VVD-fractie van mening dat schendingen van deze resoluties consequenties moeten hebben, bijvoorbeeld in de vorm van nieuwe sancties?

Is de Minister eveneens van mening dat het Westen alleen geloofwaardig kan blijven en de nucleaire deal – ook al zijn de geschonden resoluties strikt genomen geen onderdeel van die deal – effectief kan worden uitgevoerd indien iedere schending wordt bestraft? Hoe maakt de Minister zich daar hard voor bij andere landen, onder andere in EU en VN-verband?

Ook over de ontmanteling van de zwaar-water reactor in Arak is deze week onduidelijkheid ontstaan. Eerst waren er berichten over het ontmantelen van de reactor. Iran zou de kern ervan hebben verwijderd en vervolgens hebben afgedicht met beton. Dit is één van de laatste stappen die Iran moet nemen om te voldoen aan de voorwaarden van de deal en dus sanctieverlichting te krijgen. «Over een paar dagen zullen we het

einde zien van de wrede sancties tegen Iran,» sprak de Iraanse president Rouhani al. Ook Mogherini en Kerry lieten weten dat «implementation day» van de deal binnen handbereik zou zijn.

Maar opeens volgden er berichten dat de reactor nog helemaal niet is omgebouwd. Dit zorgt voor onwenselijke onduidelijkheid. Hoe zit dit nu precies? Kan de Minister een laatste stand van zaken geven en bevestigen dat de Arak-reactor binnen afzienbare tijd volgens afspraak zal zijn omgebouwd? Kan de Minister eveneens een tijdpad schetsen voor de rest van de implementatie van het akkoord? Welke stappen zullen precies worden ondernomen na implementatie van het akkoord? En welke controlemechanismen bestaan vanaf dat moment om er zeker van te zijn en te blijven dat Iran de afspraken uit het akkoord nakomt?

Libië

De situatie in Syrië is, volgens de leden van de VVD-fractie, op bepaalde terreinen en tot op zekere hoogte te vergelijken met de situatie in Libië. In beide landen loopt een ontzettend moeizaam politiek proces waarop wordt gewacht, terwijl ISIS profiteert van de ruimte die daardoor blijft bestaan of ontstaat. Ook in Libië krijgt IS nu steeds serieuzer voeten aan de grond en beheerst het een steeds groter wordend stuk van het land aan de kust, in de directe omgeving van de Europese Unie. Hoe ziet de Minister dit en hoe schat hij de risico's hiervan in? Is er een moment aan te wijzen waarop de Minister vindt dat er lang genoeg op een politieke oplossing is gewacht en de strijd tegen ISIS geïntensiveerd gaat worden, ook door Nederland, ondanks het uitblijven van een dergelijke oplossing? Zo ja, waar ligt dat moment? Graag een toelichting.

In het verslag van de Raad Buitenlandse Zaken van december wordt uitgebreid op Libië ingegaan. Vorige week was er het bericht dat de EU 100 miljoen euro aan steun heeft toegezegd aan het land. De leden van de SP-fractie begrijpen de grote behoeften die er van de kant van Libië zijn, maar zij maken zich wel grote zorgen dat EU-geld verdwijnt in een zwart gat. Het is in Libië immers volstrekt onduidelijk wie er aan de touwtjes trekt. Kan de Minister ingaan op deze zorgen? En kan hij uitleggen waar dit geld voor is bestemd? Hoe kunnen uitgaven worden gemonitord?

Verder zijn er zorgelijk berichten over mogelijke Europese betrokkenheid bij de oorlog in het land. Britse special forces zouden in het land aanwezig zijn om offensief tegen IS voor te bereiden en Duitsland zou overwegen het leger van Libië te gaan trainen. Kan de Minister hierop ingaan, vragen de leden van de SP-fractie? Overweegt Nederland ook een dergelijke militaire betrokkenheid?

Turkije

De leden van de CDA-fractie zijn zeer verontrust over wat er in Turkije gebeurt. President Erdogan zet het leger in tegen de Koerden, stuurt tanks op de burgerbevolking af. De uitspraak over Hitler-Duitsland als voorbeeld voor een effectief presidentieel systeem is zeer verontrustend. Deze leden blijven met klem de Minister oproepen om de druk op Turkije op te voeren, conform de motie-Knops. Helaas constateren de leden van de CDA-fractie dat het kabinet bij de eerste de beste gelegenheid niet thuis geeft. De antwoorden op de schriftelijke vragen van het lid Knops over het neerhalen van de Russische Su-24 door Turkije zijn ontwijkend, teleurstellend en passief. De leden van de CDA-fractie nemen hier geen genoegen mee en gaan vervolgvragen stellen.

Turkije heeft steeds vaker te lijden onder zeer bloedige aanslagen waardoor de stabiliteit van het land nadrukkelijk onder druk is komen te staan. De leden van de ChristenUnie-fractie veroordelen deze verschrikkelijke aanslagen waarbij vele onschuldige slachtoffers vallen te betreuren. Dat neemt echter niet weg dat deze leden zich in toenemende mate zorgen maken over het handelen van de Turkse regering zelf. Zij vragen de Minister zich dan ook niet alleen krachtig uit te spreken tegen de laffe terreuraanslagen, maar samen met de Europese partners de Turken ook aan te spreken op het escalerende geweld tegen de Koerden. Dit geweld leidt namelijk niet alleen tot meer onschuldige slachtoffers, maar verhindert ook een effectieve strijd tegen ISIS.

De leden van de ChristenUnie-fractie constateren met genoegen dat Turkije het voornemen heeft geuit om asielzoekers een werkvergunning te verschaffen. Hiermee is de penibele situatie van asielzoekers nog altijd niet verdwenen. Zij blijven nog altijd verstoken van allerlei essentiële rechten, waaronder het gebrek aan adequate medische hulp. Kan de Minister aangeven op welke manier de Europese Unie zich hiervoor inzet? Kan de Minister ook aangeven of Turkije de 1300 asielzoekers die begin december zijn gearresteerd inmiddels zijn vrijgelaten? Kan de Minister bovendien garanderen dat Turkije geen enkele asielzoeker heeft teruggestuurd naar een oorlogsgebied? Op welke wijze zal Turkije hierop aangesproken worden?